

DRAZEN VLAHOV

## TRI IZVJEŠTAJA IZ ISTRE

(Jesen 1943)

Socijalistička revolucija u Jugoslaviji obiluje neobičnim bogatstvom sadržaja i formi njihovog ispoljavanja, koje su nastale kao posljedice specifičnosti i osobitosti pojedinih regija, ovisno o njihovom ekonomskom, kulturnom i političkom stanju u momentu zbivanja revolucije, njihovom položaju u općim relacijama revolucije u Jugoslaviji, kao i u značenju u širim međunarodnim zbivanjima. Kada je riječ o specifičnostima narodnoslobodilačkog pokreta u Istri, kojeg je nemoguće, općenito uzevši, izdvojiti iz tokova narodnooslobodilačkog pokreta i revolucije u Jugoslaviji, čiji je sastavni i nerazdvojni dio i bez čije uspješnosti je nezamisliv, onda treba, radi objektivnosti, sagledati u prvom redu složenost i specifičnost uvjeta u kojima se NOB-a razvijala u tim krajevima, ukazati na one momente gdje su postojali dijametralno suprotni uvjeti u odnosu na ostale dijelove Jugoslavije a to nije ni lako ni jednostavno.

Zadaća ovog osvrta i nije da se upušta u analizu tog stanja,<sup>1</sup> međutim u cilju da se dokumenti koje objavljujemo što objektivnije ocijene, ili bolje rečeno, da se na osnovu njih dobije što objektivnija

---

<sup>1</sup> Od literature koja obrađuje NOB-u u Istri navodimo: Istra i Slovensko primorje. Borba za slobodu kroz vjekove, Beograd 1952; Priklučenje Istre Federalnoj Državi Hrvatskoj u Demokratskoj Federativnoj Jugoslaviji, 1943—1968. Rijeka 1968. Radule Butorović, Sušak i Rijeka u NOB., Rijeka 1975. Prva istarska partizanska četa. O 30-godišnjici osnutka 1942—1972; Ivan Brozina — Slovan, Put prve istarske brigade »Vladimir Gor tan«, Pula; Danilo Ribarić, Borbeni put 43. Istarske divizije, Zagreb, 1969.; Tone Crnbori, Pregled hrvatskog školstva u Istri za vrijeme narodnooslobodilačke borbe, Zagreb, 1963.; Vinko Antić, Karakteristični momenti narodnooslobodilačke borbe u Istri. Historijski zbornik 1—4, Zagreb 1954.; Nikola Crnković, Neki problemi narodnooslobodilačkog pokreta u Istri, 1941—1943. Časopis za suvremenu povijest, 2—3/1971. Neki pogledi na vojni položaj Istre u rujnu 1943. Istarski mozaik, VI, 1—2—3, 1968.; Mario Mikolić, Istra 1943. godine. Časopis za suvremenu povijest, V, 3, Zagreb 1973.; Dragovan Šepić, Saveznici, narodnooslobodilačka borba i pitanje jugoslavenko-talijanske granice. Pazinske memorijal 3, Pazin, 1972.

slika u organizaciji NOP-a, a u prvom redu NOO-a u Istri krajem 1943. godine, smatramo neophodnim ukazati na slijedeće:

1. Nakon brze kapitulacije, u toku kratkotrajnog rata, Kraljevina Jugoslavija bila je raskomadana. Dio njene teritorije bio je pripojen zemljama okupatora, a na preostalom području formirane su kvislinške tvorevine. Kao država bila je razbijena i prestala je postojati. »Vojska se raspala i delom je odvedena u zarobljeništvo, jedan deo njenih pripadnika prišao je kvislinzima, a jedan deo se vratio svojim kućama. Policija i žandarmerija, kao i ostali administrativni aparat uglavnom su postali instrument okupatorske politike. Od čitave državne zgrade koja je postojala 23 godine, nije ostalo ništa u smislu čuvanja državne suverenosti, osim vlade i kralja, koji su pobjegli u inostranstvo i tamo kovali planove za svoj povratak. Tu razbijenu državnu mašinu zamenili su okupatori i kvislinzi (...). No ipak tu novu 'državnu mašinu' koja je nasledila Kraljevinu i protiv koje se trebalo boriti u novim uslovima, pod novim objektivnim i subjektivnim okolnostima, bilo je lakše razbiti nego onu koja je postojala do aprila 1941.«<sup>2</sup> U takvim uvjetima poziv KPJ na borbu za oslobođenje zemlje od okupatora, koji je bio dovoljno širok da u sebi sadrži i poziv u borbu za stvaranje nove Jugoslavije, kao zajednice ravnopravnih naroda i narodnosti, bio je dovoljno privlačan za dobar dio masa koji se nije mogao miriti s nastalom situacijom u prvom redu u onim krajevima gdje su novi vlastodršci otpočeli s masovnim istrebljivanjem stanovništva pa je pokretanje oružane borbe bilo neuporedivo lakše nego u Istri u kojoj je, kao sastavnom dijelu Kraljevine Italije, dvadesetak godina sistematski izgrađivan totalitarni režim. Činjenica da je već tada, u zimi 1941/42. godine otpočeo oružani otpor, koji je postepeno i sistematski jačao do septembra 1943. godine, kada se pretvorio u masovni općenarodni ustanak, na tlu jedne od najmoćnijih država u Evropi, može se jedino shvatiti, ako se borba u Istri gleda kao logičan nastavak antifašističke borbe, koja se tu odvijala između dva rata,<sup>3</sup> a koja je 1941/42, zbog promijenjene međunarodne situacije, dobila realnu osnovu za konačan uspjeh.

2. Dok je na području Kraljevine Jugoslavije djelovala KPJ-e spremna, zahvaljujući svom dvadesetogodišnjem ilegalnom iskustvu, te

---

<sup>2</sup> Dr Dušan Živković, Postanak i razvitak narodne vlasti u Jugoslaviji 1941—1942, str. 631. ISI Beograd 1969.

<sup>3</sup> O tome vidi: Dr Vjekoslav Bratulić, Međunacionalni odnosi i razvitak socijalističkog pokreta u Istri. Priključenje Istre Federalnoj Državi Hrvatskoj. Rijeka 1968. Dr Lavo Cernelj, Slovenci in Hrvatje pod Italijo. Ljubljana 1965. Miroslav Bertoša, Proština 1921. Antifašistički pokret seljaka jugoistočne Istre, Istarski mozaik X, 3 Pula 1972. Ettore Poropat, Gospodarske prilike u Istri od svjetske ekonomske krize do 1941. godine. Pazinski memorijal, knjiga 2. Pazin 1971. Slavko Zlatić, Odlomci iz sjećanja na tajne organizacije Borba i TIGR. Pazinski memorijal knjiga 3. Pazin 1972. Dr Teodoro Sala, Prijedlozi za asimilaciju »inardodnih« u »provinciji Istri«. Pazinski memorijal knjiga 5. Pazin 1973.

smišljenim i organiziranim pripremama za borbu protiv nastupajućeg fašizma, da »izvanredno dinamičnom političkom mobilizacijom svog kadra«<sup>4</sup> da »od samog početka puni smisao značenju pokretanja oslobodilačke borbe jugoslavenskih naroda i narodnosti, dotle je na području Istre (...) trebalo u tom pravcu činiti tek prve korake«, jer KP Italije kao organizacija koja je okupljala Talijane i Hrvate i u tom pogledu objektivno imala potencijalnu mogućnost da nešto uradi, nije bila spremna da imperijalistički rat talijanskih kapitalista pretvori u građanski rat, u socijalističku revoluciju, a organizacije KPH, odnosno KPJ, nisu postojale i tek ih je trebalo izgrađivati.<sup>5</sup>

Borba za rušenje jednog totalitarnog režima uz istodobno nastojanje da se izradi organizacija KPH za Istru, kao jezgro koje će organizirati i idejno usmjeravati tu borbu, vezujući ju sve čvršće uz borbu ostalih jugoslavenskih naroda za stvaranje nove Jugoslavije kao zajednice ravnopravnih naroda i narodnosti, davali su osnovno obilježje prvoj fazi NOB-e u Istri. Uspješnim okončanjem — formiranjem Privremenog partijskog rukovodstva za Istru, organiziranjem široke mreže NOO-a koje je povezivao Okružni NOO za Istru, kao vrhovni koordinirajući organ NOP-a i konačno, nakon kapitulacije Italije, uspješnim podizanjem općenarodnog ustanka — započinje nova faza borbe u Istri i za Istru, koju bi bilo veoma teško shvatiti i objektivno vrednovati kada bi se izgubili iz vida ti osnovni elementi, koji su ne samo davali glavni pečat zbivanjima u Istri do septembra 1943, već su ostavili i neizbrisiv trag na sve ono što se u Istri događalo poslije septembra 1943. godine.

Dokumenti koje objavljujemo nastali su u vremenu od kraja listopada do sredine prosinca 1943. godine i daju uvid, kako u stanje organizacije NOP-a u Istri neposredno nakon njemačke ofanzive, tako i u napore da se to stanje prevaziđe i stvore uvjeti za organiziraniju i trajniju borbu koja je jedina mogla dovesti do potpunog nacionalnog i socijalnog oslobođenja. Spomenuti dokumenti čuvaju se u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske u sastavu fondova KPH i ZAVNOH-a.

Razlog što smo od niza dokumenata,<sup>6</sup> koji neposredno tretiraju stanje NOP-a u Istri u jesen 1943, izdvojili upravo ta tri koja su djelomično već citirana u objavljenim radovima, leži u činjenici što se iz njih dobiva, bilo direktno ili indirektno, uvid u stanje organizacije KPH u Istri, nastojanja da se organizacionim promjenama to stanje popravi i stvore preduvjeti za daljnji razvoj NOP-a, a istodobno daju da cjelovitiji uvid u stanje NOO-a u Istri, što će poslužiti kao osnova dalj-

---

<sup>4</sup> Dr Ivan Jelić, O počecima narodnooslobodilačke borbe u Istri. Dometi, VI, 9—10. Rijeka 1973.

<sup>5</sup> Vidi: Mario Mikolić, Tri pitanja iz NOP-a Istre 1943. godine. Pazinski memorijal knjiga 4. Pazin 1976.

<sup>6</sup> U tom pogledu osobito su interesantni izvještaji Partijskog rukovodstva za Istru pohranjeni u AIHRPH, u sastavu fondova KPH, vidi kutije 271 i 272.

njim namjerama da objavljivanjem niza do sada neobjavljenih dokumenata iz rada NOO-a omogućimo potpuniji uvid u organizaciju vlasti u Istri od 1943. do 1945. godine. To je neophodno da se uradi, jer je upravo ta problematika u našoj historiografiji o NOB-i u Istri najmanje tretirana.<sup>7</sup>

Prilikom redigiranja u cjelosti je poštivan tekst dokumenata. Izvršene su samo neznatne ispravke tamo gdje se moglo lako pretpostaviti da se radi o greškama prilikom prepisivanja. Na mjestima gdje su u samom tekstu vršene ispravke, precrtavanjem teksta iste su naznačene u bilješci iza teksta. Skraćenice su uglavnom ostale nerazriješene s manjim iznimkama koje su urađene radi lakšeg čitanja teksta. U takvim slučajevima dopisani tekst nalazi se u uglatoj zagradi.

## DOKUMENTI

1.

Partijsko Rukovodstvo za Istru<sup>8</sup>

Punkt, 26. XI 1943.

Drugarskom O.K. K.P.H. za Hrvatsko Primorje

Dragi drugovi! šaljemo Vam izvještaj sa sastanka našeg rukovodstva održanog 26. i 27. X 1943. sa slijedećim dnevnim redom:

1. Politička situacija i organizacija
2. Izvještaj sa terena i organizaciono pitanje i stanje
3. Rad po N.O.O. SKOJ-u USAOH-u i AFŽ.
4. Agitprop i O.S.
5. Vojska i suradnja
6. Plan i raspodjela rada
7. Odnos sa K.P.J. i K.P.S.
8. Kritika i samokritika
9. Eventualije

Prisutni: Lovro,<sup>9</sup> Andrić,<sup>10</sup> Milka,<sup>11</sup> Vlado,<sup>12</sup> Božo,<sup>13</sup> Vladlen,<sup>14</sup> Dušan<sup>15</sup> drug Tonic<sup>16</sup> ispred N.O.O., Vence<sup>17</sup> i Gašparović<sup>18</sup> ispred SKOJ-a.

---

<sup>7</sup> Uporedi: Petar Strčić, NOR Istre u Jugoslavenskoj povijesnoj literaturi. Dometi, VI, 9—10. Rijeka 1973.

<sup>8</sup> AIHRPH, KPH — K — 272/732. Rukopis, latinica, 3 lista — 6 strana.

<sup>9</sup> Silvo Milenić.

<sup>10</sup> Josip Matas.

<sup>11</sup> Milka Milenić.

<sup>12</sup> Vlado Juričić.

<sup>13</sup> Božo Kalčić.

<sup>14</sup> Ljubo Drndić.

<sup>15</sup> Dušan Diminić.

<sup>16</sup> Ante Cerovac.

<sup>17</sup> Vence Mihić.

<sup>18</sup> Gašo Gašparović.

## 1. Politička situacija

Pročitano je pismo od drugarskog O.K.K.P.H. Uočena je važnost organizacije i najozbiljnije shvaćena. Posljednji događaji bili su velika škola za nas. Pokazalo se još jednom da bez minimuma partijske organizacije nije moguće držati uzde pokretu. U momentu napada gubimo se u masama prosto nas nestaje, a u času povlačenja i privremenih neuspjeha nismo u stanju da mase izvučemo ispod glavnog udarca.

Ovih 25 dana, narodne vlasti u Istri dali su ogromne mogućnosti rada. Danas smo na čistu sa svakim drugom. Očistit ćemo se od oportunističkih a uvesti u naše redove čitav kadar novih divnih drugova. Na nama je sada da posvetimo veliku pažnju tim novim elementima, da ih pravilno i postepeno izdižemo dajući im odgovarajuće dužnosti prema njihovim sposobnostima. To ima da postanu novi istinski rukovodioci masa, članovi naše Partije. U tom pravcu mi moramo uložiti sve sile jer jaka partija to je jedina garancija da ćemo u svim zaokretima i krizama ostati na čelu masa i imati pregled nad situacijom.

Stojimo pred odlučnim događajima. Crne planove reakcije i borbu protiv njihovih prljavih interesa moći ćemo povesti ako pravilno uočimo polit. situaciju i oslobodimo se pri tome uskogrudnosti i gledati na sve probleme sa šire perspektive. Političko djelovanje moramo povećati do maksimuma i događaje dočekati spremni. Naročito mi u Istri treba da budemo budni jer nam prijete dvostruka opasnost. Badoglio vlada se danas bori sa Saveznicima protiv Njemačke. Sigurno da tu podzemna diplomacija stvara planove i kuje nove prevare. Za ulazak u rat Badoglio je sigurno dobio kakovu garanciju za sutra recimo očuvanje integriteta — kontinentalne Italije a to bi značilo za nas stvarno novi Versaj i ponavljanje 1918. Moramo nato ukazivati našim masama. Treba ponovo povesti borbu protiv istarske pokvarene gospode koja je povezana sa izbjegličkom vladom u Londonu i sa domaćim reakcionarima u Istri (Dr. Cok i komp.). Promatrati domaću reakciju u vezi sa međunarodnom reakcijom koja danas ulaže sve sile da se ostvari otvaranje druge fronte i oslabi oslobodilački pokret podjarmljene Evrope.

Moramo što više popularizirati Sovj. Savez kao prvoborca, i da je oslon na Sovj. Rusiju i pouzdanje u vlastite snage jedina garancija da dobijemo svoja prava.

Uopće i obzirom na međunarodnu situaciju političko djelovanje razviti do maximuma.

Radikalne odluke ZAVNOH-a primili smo s veseljem ali mislimo da to ne znači još nikakvo skretanje u lijevo. Linija N.O.B. je jedina ispravna. Podjela zemlje seljacima to ne znači ukidanje privatnog vlasništva. Očekujemo o tome opširnije vijesti i direktive.

## 2. Izvještaj sa terena

Dobili smo izvještaje od K.K. Kras i K.P.R. Motovun, Buzet i Labin. Vidi se da su drugovi pravilno shvatili važnost org. i s velikom

voljom pristupili radu. Ima izgleda da (će) se K. ruk. brzo osamostaliti. Po ostalim bazama nisu još formirana rukovodstva ali zato ima mogućnosti. Radi se samo o pravilnoj raspodjeli naših snaga.

Pregled partijskih snaga. Na čitavom terenu ima 33 partijca i 25 kandidata. Na današnjem sastanku primljeno je u partiju 7 novih članova i 5 kandidata sa napomenom da se primanje u partiju izvrši 7. novembra.

Izvršena je rekonstrukcija P.N.O.O. jer su se mnogi članovi izvršnog odbora pokazali nesposobni i oportunisti.<sup>19</sup>

Novi izvršni odbor izgleda ovako:<sup>20</sup>

1. Rakovac Jovo, seljak — partijac
2. Cerovac Ante, priv. čin. — partijac
3. Ivančić Drago, seljak — partijac
4. Milanović Miho, radnik — partijac
5. Kopita Silvia,<sup>21</sup> učiteljica — partijac Član Ruk. Skoja
6. Alma Pikunić, radnica — partijac
7. Božo Kalčić, radnik — partijac Član P. Ruk. za Istru
8. Ćiro Raner, intelektualac — partijac
9. Štifanić Srećko, svećenik
10. Mauša Ante, radnik — partijac

Predviđeni su za ZAVNOH

1. Stranić Vjekoslav, trgovac
2. Ćiro Raner, član Izvršnog odbora
3. Stifanić Srećko, član Izvršnog odbora
4. Mauša Ante, član Izvršnog odbora

Dato je u zadatak drugu Toniću, tajniku Iz.O. P.NOO da sazove čim prije sastanak i da se pristupi stvaranju kotarskih N.O.O-a.

SKOJ. Drug Vlado primljen je u partijsko rukovodstvo. A sekretar SKOJ-evog rukovodstva biće prisutan sastancima našeg rukovod. zbog uže suradnje. O brojačnom stanju SKOJ-a dobićemo izvještaj poslije njihovog sastanka.

Treba pristupiti kooptiranju novih članova u ruk. SKOJ-a. Ujedno dok se kotarska rukovodstva osamostale donesen je zaključak da pojedini članovi SKOJ-evog ruk. uđu u K. Komitete.

USAOH. Treba formirati novo rukovodstvo zbog gubitka tri člana prilikom njemačke ofenzive.

AFŽ. Postavilo se u zadatak da se formira glavni odbor AFŽ za Istru. Bila bi nam potrebna svakako još jedna spremna drugarica. Molimo Vas ako ste u mogućnosti da nam je pošaljete. Ova organizacija nam je jedna od najslabijih iako se ulaže mnogo truda.

<sup>19</sup> Vidi dok. 3.

<sup>20</sup> Uporedi sa sastavom IO PNOO u izvještaju broj 3.

<sup>21</sup> Silvija Kopitar.

#### 4. Agitprop i O.S.<sup>22</sup>

Pristupili smo ozbiljno pripremanju da se formira Agitprop na našem terenu iako uslovi nisu baš najpovoljniji. Nadamo se da ćemo uspjeti. Veze sa Agitpropom O.K. su ojačane. Izgleda da glavnu krivnju snosi K.K. Kastav koji nam zadržava štampu.

Uspostavili smo vezu sa O.K. K.P.S. Brkini i oni su spremni da nam umnože koji letak ili proglas. Odlučeno je da se pošalje k njima drug Vlado koji ima da uredi stvar oko štampanja i donese nešto ovamo naročito s obzirom na 7. Novembar.

Dopisnička služba je nikakova. Zadužen je svaki drug iz rukovodstva da kao primjer napiše po koji članak a K. Ruk. da povedu o tome ozbiljno računa. Bez štampe nemoguće je razviti pravilan polit. rad.

Pristupit će se održavanju part. kursa na punktu za najbolje drugove koji će se brzo osamostaliti. Odabrano je sedam drugova a početak fiksiran za 30. X.

Pročitana je okružnica Agitpropa O.K. o oktobarskoj revoluciji i donesene odluke o proslavi.

Obavještajnu službu moramo razviti po svim organizacijama. Drugu žulji određena su dva druga sa kojima ima da proradi u tom pravcu.

5. **Vojska** — U dogovoru sa drugom iz Op. Št. za Istru pristupit će se formiranju malih partizanskih grupa na bazama gdje je to moguće. Kotarska ruk. imaju da ispituju mogućnost na svojim terenima za stvaranje takovih četica i njihovog opstanka te preko Part. ruk. za Istru obavijestiti o tome Operativni štab.

Prije svake akcije mora se ispitati da li je njeno izvršenje politički oportuno. To će se vršiti u suglasnosti sa K. Ruovodiocima.

#### 6. Plan i raspodjela rada

Teren je razdjeljen po Kotarevima. Stvoreno je 11 kotareva. Na teren su poslani pojedini drugovi sa zadatkom da formiraju Kot. Rukovodstva i da do drugog sastanka se to ostvari i pošalju izvještaji Part. Ruk. za Istru.

#### 7. Odnos sa K.P.S. i KPI

Sa Slovencima moraju se učvrstiti veze i suradnja. U tu svrhu poslali smo člana našeg ruk. druga Vlada do O.K. Brkini — Slov. Istra da učini sve moguće u tom pravcu i uspostavi vezu sa SKOJ-em Slovenije. Ujedno da se ispita mogućnost šiljanja novomobilisanih u Sloveniju.

Sa drugovima Talijanima smo napokon postavili stvar na čisto. Oni pripadaju K.P.H. i mi imamo pravo da ne primimo u našu partiju

---

<sup>22</sup> O (bavještajna) S (lužba)

sve one koji se smatraju članovima K.P.I. Stvorili smo jednu ćeliju od najboljih njihovih elemenata. Ovi shvaćaju liniju i dobri su drugovi. Sve oportuniste izbacit ćemo i postaviti zdrave temelje. Nastojat ćemo jednog od njih primiti u naše rukovodstvo tako da djelujemo kao cjelina. Isto će tako i jedan njihov omladinac ući u ruk. SKOJa. Prema izvještaju druga Vlada vi imate dva dobra druga Talijana. Pošaljite nam ih prvom vezom sa popratnim pismom na rukovodstvo. Vrlo su potrebni.

## 8. Kritika i samokritika

Naše partijsko rukovodstvo nije se snašlo u novonastaloj situaciji poslije pada Italije. Digli smo narodni ustanak ali nismo bili sposobni da ostanemo na čelu. Razvodnili smo se u masama. Nismo djelovali kao cjelina. Kroz čitavih 25 dana nismo uspjeli da se ozbiljno sastanemo i stvorimo plan rada. To je dovelo do toga da nismo imali kontrolu nad terenom tako da su na odgovorna mjesta dolazili čak ljudi protivnici našeg pokreta. Učinjeni su mnogi propusti. Gubili smo se u situacijama, potpisivali čak bonove za cipele a politički rad je spavao. To se dijelom može opravdati time što je većina polit. radnika bila u vojsci kao i dva člana našeg ruk. Andrić i Vlado. No ipak to ne opravdava ipak u potpunosti našu slabost. Trebalo je više energije i smionosti, više samo inicijative i snalaženja u tako odlučnim momentima. Nije se rukovalo iz jednog centra, nije bilo zajedničkih stavova ni direktiva. Sve te greške proizlaze uglavnom zbog naše nesposobnosti da se sastanemo.

Opaženo je da naše part. ruk. nema onaj autoritet koji bi moralo da ima. Ili bolje reći pojedini članovi. To je jedna opasna greška. Kad pojedinac počinje da predstavlja cjelinu. U našem slučaju to je drug Lovro. Upućujemo kritiku i drugarskom O.K. da i on pomaže pri stvaranju takvog štimunga. Mislimo da pisma i direktive za Part. ruk. bi trebalo slati i pisati Part. Ruk. a ne drugu Lovri lično. Kad se nekog upućuje ovamo ne upućivati ga na druga Lovra već na naše rukovodstvo kao cjelinu. Drug Lovro treba da uloži također truda da se ta greška ispravi.

Drug Andrić je pri odlasku u vojsku morao sazvati sastanak i predati dužnost sekretara jednom drugu iz Ruk. To proizlazi iz iste pogreške što se ne osamostaljujemo već se oslanjamo na drugog.<sup>23</sup>

Operativni štab<sup>24</sup> kao i poslani kadar nisu zadovoljili i u narodu ostavili negativan utisak.

---

<sup>23</sup> U produžetku stoji u zagradi precrtani tekst: »naime konkretno drug Lovro je trebao sazvati s i nevažno koje dužnosti«.

<sup>24</sup> O radu Operativnog štaba vidi: Danilo Ribarić, Borbeni put 43. Istarske divizije. IHRPH, Zagreb 1969.; Savo Vukelić, Istarske brigade 1943. godine i Operativni štab NOVH za Istru. Pazinski memorijal, knjiga 4. Pazin 1976., Istra u NOB-u 1943. Dometi, VI, 9—10, Rijeka 1973.



Smatramo da snose jedan veliki dio odgovornosti za neuspjeh u Istri.

1. Opći strateški plan bio je neispravan. Rukovodilo se operacijama iz sobe. Velika snaga bačena je prema Puli a zaleđe je ostalo nezaštićeno.

Potcjenio se je neprijatelj i najosjetljivije mjesto olako i bez uzrujavanja prepušteno jednom triestinskom bataljonu, tako da su Njemci došli u Buzet a da štab o tome nije ništa znao.

2. Naređeno je povlačenje pojedinih bataljona na pr. Porečkog gdje se mogao dati dostojan otpor, a ostavili na položaju bataljoni koje je teren osudio već na propast. Dato je naređenje povlačenja a uopće se nije vodilo računa o tome da je moguće cesta Trst—Rijeka već blokirana. Uopće O.S. nije radila i veze bile slabe. Vojska koja se povlačila raspršila se uz do sada neutvrđene gubitke. Po čitavoj Istri je oko 2500 mrtvih i 1300 zarobljenih. Podaci su neprovjereni.

3. Na sastanke oper. štaba nisu bili pozivani operativni oficiri koji su bili najmjerodavniji i poznavali dobro teren (Andrić, Vlado, Motika, Tonic). Gledalo se sa visine. Bolovalo se od birokratizma i neelastičnosti.

4. Dan prije dolaska Njemaca oper. štab je napustio svoje mjesto a da nije ostavio nikakve veze. To je u narodu ostavilo ogorčenje »štab je pobjegao« govore istarski seljaci. Istu večer dolazili su kuriri iz raznih krajeva da nose izvještaje i traže direktive ali niko nije znao gdje je štab. To je dovelo u opasnost živote stotine naših drugova koji apsolutno nisu znali situaciju. Spasila nas je jedna četa<sup>25</sup> koja je kod Buzeta<sup>26</sup> zadržala Njemce dva dana da ne prodru u Pazin.

5. Nije se vodila ozbiljna briga oko zatvorenika. Štab je stvorio vojnu komisiju koja je imala da rješava to pitanje. Zadnji čas, pod opasnosti života morali su polit. radnici da preuzmu tu stvar. Mnogi zločinci došli su ponovo na slobodu i danas ubijaju i pljačkaju naša sela.

6. Poslije povlačenja trebalo je čekati punih 15 dana dok se neko od Op. štaba vrati ponovo u Istru, Akcije prikupljanja oružja, hrane itd. moralo je da vrše polit. radnici.

7. Osuđujemo postupak poslatih Ličana koji su pri povlačenju pljačkali naše istarske partizane (satove, cipele, oružje, robu, novac itd). To je politički jako slabo djelovalo.<sup>26a</sup>

---

<sup>25</sup> Na tom sektoru djelovala je Prva Istarska NO brigada »Vladimir Gortan« (vidi Zbornik dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu jugoslavenskih naroda tom V, knjiga 20, str. 129).

<sup>26</sup> Između riječi »Buzeta« i »zadržala« nalazi se precrtani tekst u zagradi: »na vlastitu inicijativu«.

<sup>26a</sup> Nije nam uspelo utvrditi o kojem incidentu je ovdje riječ, međutim, s obzirom na tadašnju situaciju u Istri, nije isključena mogućnost da se radilo o dezinformaciji, jer je poznato da su u toku NOB-e, ne samo vojni, već i civilni sudovi, polazeći od principa »da je zakonito samo ono, što

8. Kritikuje se druga Turkulina<sup>27</sup> da je davao konfuzna naređenja i uzeo sobom dva najbolja kurira dok je 200 partizana moralo bez veze da se prebacuje preko.

9. Istarski je narod bio spreman za borbu i danas je spreman. Ali ako komandanti bježe što se može očekivati od običnog partizana.

Sa strane našeg ruk. postavlja se ozbiljno ova kritika. Mi pred partijom odgovaramo za sve neuspjehe. Vojska se lako povlači, ali mi ostajemo s masama i moramo da se borimo sa poteškoćama koje vojni neuspjesi prouzrokuju. Mislimo da je vojnički neuspjeh mogao biti manjih razmjera i da se mogao pružiti na pojedinim mjestima uspješan otpor. Kadrove moramo čuvati, ali u odlučnim momentima moraju rukovodioci ići napred i pokazati put. Niko od nas nije nezamjenjiv.

Veza između Part. Ruk. i Op. štaba nije bila pravilna. Suradnja vrlo mršava. Tu je bila i naša greška.

Drug Vinko i Hrvatini pozivaju se na odgovornost. Kritikuje se drugarica Dina koja je otvorila dva naša pisma i zadržala štampu. Tri puta je pisano da ju pošalje ali bez uspjeha pod izgovorom da je zastarjela. Sa K.K. Kastav uopće veze su slabe. Otići će drug Gašparović da to uredi.

Samokritika. Drug Lovro priznaje da nije bio dovoljno energičan i odlučan. Treba da se ispravi ta greška i da pojedinac ne predstavlja cjelinu.

Drug Andrić priznaje da je to bio propust s njegove strane što nije sazvaio sastanak i predao dužnost.

Drug Božo, Vladlen, Dušan i Milka priznaju da se nisu snašli u situaciji i često utopili se sitnicama iz kojih se nisu mogli iskoprati iako im je bilo jasno da bi trebalo drukčije raditi. Drug Vence priznaje da je i kod ruk. SKOJ-a bila ista pogreška.

## 9. Eventualije

Urediti pitanje veza i kurira. Povesti računa o blagajni. Postojeće rezerve novca treba podijeliti narodu koji je stradao od Njemaca. Organizirati pomoć za pogorele i povezati je sa godišnjicom Oktobra.

---

pomaže interesu narodnooslobodilačke borbe, a da je nezakonito, sve ono što je za njega štetno» (M. Pijade, izabrani govorni članci, Kultura, Beograd 1948, 36) i za daleko blaže prekršaje od onih o kojima je ovdje riječ, znali izricati, u interesu revolucije, veoma stroge nerijetko i smrtno presude.

<sup>27</sup> Artur Turkulin polit-komesar XIII divizije. Umro je u Beogradu 1945. godine. Iz njegova izvještaja s terena Istre kojega je dostavio štabu XIII divizije kao i izvještaja Štaba XIII divizije NOV od 5. oktobra 1943. može se zaključiti da usprkos činjenici što su Nijemci već do tada nanijeli osjetne gubitke jedinicama NOV u Istri, vojno rukovodstvo tada još uvijek nije smatralo situaciju kritičnom. O tome vidi Zbornik dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu jugoslavenskih naroda TOM V knjiga 20, strana 129/30.

## Smrt fašizmu — sloboda narodu.

Zapisničar<sup>28</sup>  
Ljubo Drndić

Sekretar:  
Andrić  
Lovro

2.

Istra 18—XI—43.

Centralnom Komitetu K.P.H.<sup>29</sup>

Dragi drugovi,

politička situacija nastala u Istri po prodoru njemaca se popravlja. Narod je naročito po selima gotovo sav uz N.O.B. Snage okupatora su slabe i nemoćne da kontroliraju teren. Tu i tamo upadaju u sela većinom talijanski fašisti pljačkaju i ubijaju što još više pojačava vezu naroda sa N.O.P. Mogućnosti rada su ogromne.

Narodu je jasno da je fašizam izgubio rat. Međutim osnovna naša slabost je u tome što su mase politički neobavještene. Talijane kao i njemce mrze dok o planovima reakcije vrlo malo a u većem dijelu Istre gotovo ništa neznaju.

Djelovanje reakcije koja i ako organizaciono slabo povezana sa masama osjeća se. Preko svojih veza istarska emigracija kao trabant jugos. vlade nastoji među narodom uneti neraspoloženje prema N.O.P., pozivajući mase na čekanje i ukazujući na to da će Engleska i Amerika sve urediti toj. Istru osloboditi.

Zadaća raskrinkavanja reakcije na terenu Istre naročito se oštro postavlja. Ona je utoliko potrebnija što bi Istra mogla postati odskočnom daskom za ostvarivanje planova reakcije u našoj zemlji.

Naša slabost<sup>30</sup> sastoji se i u tome što organizacija u gradovima, koji su ipak centar političkog zbivanja, kao i glavne baze reakcije nema, pa tako ni snaga, koje bi raskrinkavale djelovanje reakcije. Osjeća se da popovi iako pro forma sa nama nastoje u svakom momentu da iskoriste tu saradnju s nama i navuku vodu na svoj mlin u čemu im naše organ. nisu dorasle.

Okupatori također nastoje raznim manevrima da otupe oštricu N.O.P., kao napr. otvaranjem škola na hrvatskom jeziku i dr. Nedostatak učitelja koriste popovi, stim što oni zamjenjuju učitelje.

Italijanski živalj po gradovima izuzev fašista a u nekim slučajevima i oni svakako iz straha simpatišu našu borbu. Ovom raspoloženju prema nama u mnogome je doprineo naš pravilan stav u odnosu na njih za vrijeme držanja vlasti od nas.

<sup>28</sup> Paraf Lj.D.

<sup>29</sup> AIHRPH, KP-29/1827, rukopis, latinica, 3 lista — 6 strana.

<sup>30</sup> Između riječi »slabost« i »sastoji« nalazi se precrtana riječ »proizilazi«.

Organizacije kako partijske tako i ostale su slabe i s obzirom na veličinu terena može se reći upravo nemoćne. Tu treba napraviti bezodvlačno, brzo, korijeniti prelom. Zapravo osnov od koga bi morali početi, da bi riješili ili bolje počeli rešavati sve zadaće koje se pred nas postavljaju u Istri, jeste pitanje organizacije. Da neorganizirane mase mogu u jednom momentu postati plijen svakoga u ovom slučaju reakcije, istina je koja se jasno vidi u Istri.

Problem moramo početi rešavati od organ. Partije. U Istri postoji Partijsko Rukovodstvo od 6 č. koji ne daju garanciju da bi mogli izvršiti zadaće koje se pred njih postavljaju. Drugovi su aktivni, puni poleta, požrtvovani ali im nedostaje ideološka izgrađenost, nemaju perspektive, širine ni jasnoće pogleda, jednom riječju nisu dorasli da rukovode pokretom na ovako velikoj teritoriji. Preko ovakvih snaga mi nemamo garancije da ćemo osigurati minimum rukovodstva Partije u N.O.B. Istre.

Pored rukovodstva tu i tamo postoje partijske organizacije kao i pojedinci koji rade u vanpartijskim organ. sve u svemu oko 50 partijaca koji ne žive part. životom što je osnovna slabost Partije u Istri.

Na sastanku P.R. pretresli smo situaciju Istre i došli do sljedećih zaključaka

1.) Rukovodstvo treba popuniti sa novim članovima kako bi se stvorila mogućnost da isto djeluje kao cjelina tojes da ima mogućnost da zahvati cijeli teren i po planu i sistematski pristupi rješavanju zadaća koje se pred njega postavljaju a ne gubi se i nestaje u ogromnosti terena.

2.) Pristupiti formiranju K.K. od snaga kojima se raspolaže. Tu smo Istu podijelili na 13 Kotareva sa po cirka 25—30.000 stanovnika u kojima će se stvoriti centre sa part. snagama kojima se raspolaže a koji će u što kraćem vremenu postati K.K. Nekoliko Komiteta odmah je formirano, pred njih su postavljeni konkretni zadaci, napravljen plan rada dok je pred rukovodstvo postavljena zadaća da i u drugim Kotarevima porade na tome.

3.) Pred P.R. postavljena je zadaća da se iz najboljih drugova iz K.K. pristupi formiranju O.K. kojih bi trebalo u Istri biti tri jer bi to bilo jedino rješenje koje bi omogućilo rukovođenje svih organizacija Istre iz jedinstvenog centra, koji bi mogao u tom slučaju da bude sastavljen i od manjeg broja<sup>31</sup> drugova a da se odstrani slabost da se rukovodstvo ne izgubi u prostranosti terena što je bio slučaj do sada.

Isti problem se postavlja i po pitanju organizacije drugih organizacija. Pred drugove iz Pokrajinskog N.O.O. postavila se zadaća da isti što prije popune sa novim drugovima jer 5 članova koliko ih ima sada nisu u stanju da drže cijelu Istru i organizaciono je zahvate. Pri

---

<sup>31</sup> Ispred riječi »drugova« nalazi se precrtana riječ »ljudi«.

popunjavanju kome se je odmah pristupilo<sup>32</sup> treba obratiti pažnju da novi članovi treba da budu potpuno slobodni i svo vrijeme upotrebe oko organizacije okružnih, kotarskih, općinskim i seoskih N.O.O.

Organizacija van-partijskih organizacija sprovodit će se teritorijalno uporedo sa organizacijom Partije stim da se snage iste rasporede tako da se osigura rukovodstvo i kontrola.

Naša osnovna organ. slabost u Istri jeste nemanje organizacija u gradovima. Stoga se pred Partijsko Rukovodstvo i ostale organizacije postavila zadaća stvaranja organ. po gradovima.

Karakteristika istarskih gradova je u tome što su neki pretežno talijanima naseljeni dok u svima ima izvjestan procenat talijanskog živilja. Pri P.R. je stoga zadužen jedan drug za rad po talijanskim manjinama. Odmah je formirano rukovodstvo od Talijana u koje je ušao drug Augusto<sup>33</sup> koji se već duže vremena zadržava pri OK. Primorje, drug Marino<sup>34</sup> dosadašnji član M.K. Rijeka, jedan Skojevac talijan, drug Zigante<sup>35</sup> također talijan kao i dvojica naših drugova koji dobro govore talijanski. Napravljen je plan rada i pristupljeno njegovom ostvarenju. Pred drugove se je postavilo da što prije uspostave vezu sa K.P.I. radi suradnje.<sup>36</sup>

Kako štampa iz Agitpropa OK. Pirmorje kao i centralna sa velikim zakašnjenjem stiže u Istru a situacija zahtjeva da se rad Agitpropa i prop-odjela postavi što brže na što široj osnovi to smo iz Agitpropa OK. Primorje uputili u Istru druga Stipu<sup>37</sup> stim da organizira Agitprop za Istru. Tehnički materijal kao i ljudi već postoje i otpočelo se kako Agitprop tako i prop-odjel sa radom.

---

<sup>32</sup> Iza riječi »pristupilo« slijedi precrtano »treba paziti da«.

<sup>33</sup> Augusto Ferri.

<sup>34</sup> Ermano Solieri Marino kao profesionalac za partijsko-politički rad Tršćanske organizacije zastupao je KPI u pregovorima sa Privremenim partijskim rukovodstvom za Rijeku oko pronalaženja platforme za stvaranje jedinstvene borbene fronte između KPJ-u i KPI. Kada je 1. septembra 1943. formiran Mjesni komitet KPH za Rijeku postao je njegov član.

<sup>35</sup> Vincenzo Gigante — Ugo, član CK KPI. Boravio je u Istri i Hrvatskom primorju sa zadatkom da se upozna s organizacijom NOP-a i da se sa stečenim iskustvom vrati u Italiju. Za vrijeme rada u Agitpropu Oblasnog KPH za Istru uređivao je list »Il nostro giornale« koji je počeo izlaziti početkom decembra 1943. godine, a bio je namijenjen Talijanima u Istri i Rijeci sa ciljem učvršćivanja borbenog jedinstva između Talijana i Hrvata. U ljeto 1944. godine na proziv KPI odlazi na rad u Trst, gdje je uskoro bio otkriven i uhapšen.

<sup>36</sup> O uspostavljanju veza između KPH i KPI opširnije vidi u: Radule Butorović, Sušak — Rijeka u NOB. Centar za historiju radničkog pokreta INOR Istre, Hrvatskog primorja i Gorskog kotara, Rijeka 1975.

<sup>37</sup> Ante Drndić — Stipe. Svoje stavove »O organizaciji i propagandi« izložio je u referatu na partijskom savjetovanju 10. prosinca 1943. u Br-gucu. Referat je objavljen u djelu: Dušan Tumpić, Nepokorena Istra. Zagreb 1975.

Centralni problem Istre jeste pitanje kadrova. Pred Agitprop je postavljen zadatak organizacije kratkih kurseva sa kojima se je odpočelo sa zadatkom da isti traju neprekidno i da kroz njih prođe što više drugova.

Pitanje kadrova tojes regrutiranje drugova za rad u Istri postavili smo šire nego inače jer ljudi odanih sa slabom ideološkom spremom ima mnogo i pred nas se postavlja da tim drugovima damo minimum znanja kako bi bili u mogućnosti organizaciono zahvatiti cijelu Istru.

U Istri treba posvetiti pažnju prvenstveno organizaciji Partije. Prvenstveno bi trebalo sa ostalih sektora uputiti par drugova koji bi sa svojom spremom bili garancija da će se Part. organ. u Istri u što kraćem vremenu izdići, a za to postoje svi preduslovi. Prvenstveno bi trebalo okupiti sve drugovi istrane koji rade po raznim organizacijama u Hrvatskoj i uputiti ih ovamo.

Naše je mišljenje da iz Primorja uputimo u Istru što više drugova iz raznih organizacija po čemu je već nešto učinjeno. Smatramo da je ovo na mjestu jer situacija u Istri to zahtjeva, a točno je i to da u koliko organ. u Istri bude jača narod čvršće povezan sa N.O.B. u toliko se smanjuje i opasnost djelovanja reakcije u samom Primorju.

O Istri bi u vezi s njenom prošlošću i današnjom N.O.B. trebalo više pisati jer su ciljevi naše borbe naročito u vezi sa ciljevima reakcije narodu slabo poznati.

Što se tiče vojske formirano je 10 četa sa po 20—30 ljudi koji vrše akcije a u saradnji sa P.R. i polit. djeluju osnivaju N.O.O. i dr.

Za 10. XII organizirati će se Part. savjetovanje svih part. snaga u Istri koje će nadamo se biti korisne za rad Partije u Istri.

S. F. — S. N.

Drugarski pozdrav  
Mate<sup>38</sup>

---

<sup>38</sup> Mate Kršul, sekretar Okružnog komiteta KPH za Hrvatsko primorje. Na Oblasnoj konferenciji KPH za Istru održanoj 25. prosinca 1943. u selu Račice na Bužeštini izabran je za sekretara Oblasnog komiteta KPH za Istru.

3.

Pokrajinski N.O.O.  
za Istru<sup>39</sup>

### ZAPISNIK

sastanka Pokrajinskog Narodno Oslobodilačkog Odbora za Istru održanog dne 12 i 13. XII 1943. na teritoriju kotara Buzet.<sup>40</sup>

Dnevni red: 1) Politička situacija; 2) Mobilizacija; 3) **Organizaci-ono stanje**; 4) Prop Odjel; 5) Prehrana (gospodarstvo); 6) Kritika i samokritika; 7) Eventualija.

Prisutni: Božo Kalčić, Ivan Božić, Dušan Tumpić, Ćiro Raner, Anton Mauša, Ivan Krajcar i Ante Cerovac. Predsjednik Jovakim Rakovac odsutan radi bolesti. Sastanku je prisustvovao i drug Teodor Hreljanović član Okružnog N.O.O. za Hrv. Primorje, upućen u Istru na rad po N.O.O-ima od strane rukovodstva za Hrv. Primorje i u sporazumu sa drugom Blažević Jakovom<sup>41</sup> od strane ZAVNOHA.

Pošto je predsjednik odsutan, sastanak otvara sa pozdravom »Smrt fašizmu, Sloboda narodu« i vodi drug tajnik.

#### 1) Politička situacija

Hitlerova Njemačka, ta najjača tvrđava fašizma, dobiva svakim danom sve teže udarce. Na istočnom frontu lomi Crvena Armija Hitlerovu ratnu mašinu i približava se granicama Poljske, Mađarske i Rumunjske. Saveznici pojačavaju u posljednje vrijeme vojne akcije na Apeninskom poluotoku. Narodi Evrope se sve više zbijaju u redove

<sup>39</sup> AIHRPH, ZAVNOH, I—66/43, rukopis, latinica, 34 strane.

<sup>40</sup> Uz zapisnik sačuvan je i popratni dopis slijedećeg sadržaja:  
Pokrajinski NOO za Istru U Istri, dne 24. XII 1943.  
Drugarskom Zemaljskom Antifašističkom Vijeću Narodnog Oslobođenja Hrvatske

U prilogu šaljem vam zapisnik sastanka Pokrajinskog NOO-a za Istru održanog dana 12. i 13. XII 1943.

Obavješćujemo Vas da će se budući sastanak Pokrajinskog N.O.O-a održati 6. I 1944. na teritoriju Kotara Labin.

Potanje o prilikama i radu u Istri izvještava vas Hreljanović posebnim dopisom.

Drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Tajnik: Ante Cerovac

<sup>41</sup> Blažević Jakov kao izaslanik ZAVNOH-a i CK KPH u toku 1943. godine boravio je dva puta u Istri. Prvi put krajem rujna, kada je učestvovao na zasjedanju Pokrajinskog NOO-a prilikom donošenja historijskih odluka o prisjedinjenju Istre Hrvatskoj u novoj Jugoslaviji. Drugi put boravio je u Istri nakon tzv. »rastrelamenta« — prodora nadmoćnih njemačkih snaga koje su u oktobru 1943. prodrli u Istru u cilju ugušavanja narodnog ustanka. Svoja zapažanja o situaciji u Istri izložio je u »Izvještaju o stanju u Istri« od 1. XII 1943. godine«. U Dometima br. 8/9/10 za 1976. godinu objavljeni su dijelovi njegove knjige »Tražio sam crvenu nit« u kojima se autor također osvrće na svoja zapažanja o stanju u Istri u toku 1943. godine.

narodno oslobodilačkih pokreta<sup>42</sup> i sve jače tuku oružjem ovu fašističku neman, iznutra. Sve to nam jasno ukazuje, da fašizam u Evropi stoji pred svojim konačnim vojničkim i političkim slomom.

Sva nastojanja dobronamjernih sila u svijetu idu stoga za tim, da se okupi sve snage slobodoljubivih naroda, da se pospješi završetak ovog krvavog rata i da se pripremi teren za jedno bolje i sretnije poslijeratno uređenje. Kao dokaz tome su konferencije u Moskvi i Teheranu.

Međutim vidimo, da se sve one mračne sile, kojima stoji na putu ovaj narodnooslobodilački rat, kojem stoji na čelu bratski Sovjetski Savez, sve više ujedinjuju i strepeći nad svojom sutrašnjicom, sve više nastoje da koče i onemogućuju pobjedu slobodoljubivih snaga u svijetu.

Opasnost od fašizma nestaje i doskora će nestati, ali narodi trebaju sve više voditi računa o opasnosti od tih mračnih sila — reakcije, koja će pokušavati djelovati i sprovesti svoje mračne ciljeve t.j. vraćanje na staro, i sutra, po završetku rata.

Makar je tu garancija Sovj[etski] Savez i njegova slavna Crvena Armija, koji nastoje da za sutra, već danas osigura postignuće ciljeva nar[odno]. oslobodilačkih pokreta u svijetu treba da narodi budu na oprezu, treba da još čvršće<sup>43</sup> zbiju svoje redove i pojačaju vojničko i političko djelovanje protiv fašizma kao i reakcije.

U Jugoslaviji narodno oslobodilački pokret postizava zavidne uspjehe na vojnom i političkom polju. N.O.V. razbija posljednje pokušaje Hitlerovih banda, da uništi vojnu snagu naših naroda, na cijelom terenu. Vojni uspjesi naše nepobjedive N.O.V. i snažno političko djelovanje, kojim se uspjelo okupiti u N.O.P. sve narodne snage, okrunjeno je na posljednjem zasjedanju AVNOJ-a sjajnim i od nedoglednih posljedica za budućnost naših naroda, uspjehom: imenovanjem nacionalnog komiteta za oslobođenje naroda, sa našim ljubljenim drugom Titom na čelu, koji je imenovan maršalom. Na taj način su naši narodi dobili svoje pravo narodno predstavništvo, svoju pravu narodnu vladu, koja će moći u njihovo ime govoriti i prema vani i koja će moći braniti i osigurati plodove teških žrtava, koje su dali naši narodi u toku ove krvave nar[odno] oslobod[ilačke] borbe. Time je onemogućeno izdajničkoj izbjegličkoj vladi da govori u ime naših naroda.

Naši će narodi nastaviti ovaj put, kojim ga je pvela Komunistička partija i pojačati borbu protiv fašizma i svih oni[h] koji žele i rade na vraćanju na starom, i borbom će postići moćno oružje, da si na temelju Atlantske povelje osiguraju bolju i sretniju budućnost, da si osiguraju svoju potpunu slobodu i nezavisnost.

Nakon ofanzive njemačkih fašističkih banda u Istri ostavili su Nijemci (osim u Puli i Rijeci, gdje su ostale njemačke posade) u svim

---

<sup>42</sup> Najprije je napisano »oslobodilačke borbe« što je zatim ispravljeno u »oslobodilački« a iza riječi »borbe«, koja je precrtana slijedi »pokreta...«

<sup>43</sup> Između riječi »čvršće« i riječi »zbiju« nalazi se precrtana riječ »stisnu«.



većim centrima posade ostataka Musolinijevih fašističkih banda, koje su dobile slobodne ruke od svojih njemačkih naredbodavaca i gospodara, da vrše pljačku i teror nad našim narodom. Narod, zastrašen terorom, koji je ranije vršio nad njima bivši fašistički talijanski režim, još je više bio zastrašen paljenjem sela i ubijanjem nevinih ljudi i pljačkom, koju su sprovodili Hitlerovi razbojnici prilikom njihove ofenzive. Poslije odlaska njemačkih motoriziranih i oklopnih snaga iz Istre t.j. nakon ofenzive, počeo se narod ipak pomalo oporavljati od straha i dolaziti k sebi. Narod je još zastrašen i teško mu se pristupa u onim krajevima, gdje su poslije njemačkog terora počeli sprovoditi nemilosrdan teror i pljačku fašisti (Kotari Motovun, Pazin, Tinjan, Žminj) i tamo gdje se nalaze u blizini njemačke posade, koje se zaljetavaju u okolicu i zajedno sa svojim slugama talij. fašistima vrše i dalje pljačku i teror (okolica Pule).

Pokazalo se je, da se pojačanim političkim radom može od naroda otjerati strah i privesti ga aktivnom radu i borbi u redovima nar[odno] oslob[odilačke] borbe.

Tako je u Kotaru Kras, donekle i u Kotarima Buzet i Labin, uspjelo otjerati iz naroda strah, sprovesti organizaciju N.O.O. i ostalih organizacija N.O. fronte, kao i partizanskih četa, koje su prilično aktivne. Izvršene su mnoge akcije i na te akcije se u tim krajevima narod polako privikava i kroz to uviđa, da treba ući svestrano u borbu, da bi se što prije oslobodio.

Osjeća se pomanjkanje i slabost političkih radnika, Pokazalo se je naime, da je baš uporan i intenzivan rad političkih radnika uspio podignuti svijest naroda, otjerati od njega strah i uvući ga u borbu putem organizacija, miting[a] i sl. u spomenutim kotarima. Najslabije stoje u tom pogledu Kotari u južnoj Istri i Kotar Buje. Za južnu Istru je razlog tome taj, što je prigodom njemačke ofenzive narod najviše stradao, što se u Puli nalazi stalno njemačka posada, koja izlazi [u] obližnju i daljnju okolicu i zajedno sa fašistima vrši teror i pljačku u narodu. U Kotaru Buje nije se ni prije kapitulacije Italije ništa radilo na organizaciji i političkom izdizanju naroda. Na tom su terenu osim toga Nijemci nagomilali u posljednje vrijeme prilične vojne snage za osiguranje obale i te neprestano vrše teror i pljačku. I za južnu Istru i za Kotar Buje može se reći, da je ipak najvažniji razlog za neaktivnost naroda u redovima nar[odno] oslob[odilačke] fronte baš pomanjkanje političkog rada, jer se pokazalo da baš tamo, gdje je fašizam sprovodio najveći teror narod uzeo najviše učešća u nar[odno]. oslob[odilačkoj]. borbi, kada ga je imao tko uputiti i uvjeriti o potrebi borbe.

Videći, da ne mogu putem talijanskih fašista, kojih i nema tako veliki broj, sprovesti svoje namjere, Nijemci su, jer nemaju toliko snaga, da bi danas mogli držati pod svojom direktnom kontrolom cijeli teritorij Istre, pokušali zamazati oči našem narodu obećavajući mu nekakva prava na jezik, škole, zajedničku upravu sa Talijanima u Istri i sl. U tu svrhu imenovali su Dra Mogorovića, advokata iz Pazina,

podprefektom za Istru, a narod pozvali da se javi u nekakvu narodnu stražu. Ali naš narod u Istri tome nije nasjeo, jer zna, da ma šta mu dolazilo od strane Nijemaca, za njega neće biti dobro. Narod se ipak u maloj mjeri odazvao tom pozivu iz straha od represalija, ali samo u onim krajevima gdje je bio politički rad minimalan ili nikakav.

Usljed pomanjkanja naših organizacija i političkog djelovanja, u mnogim krajevima Istre je svećenstvo preuzelo inicijativu i mimo naših organizacija počelo sprovoditi sakupljanje i dijeljenje pomoći postradalim prigodom njemačke ofenzive. U tome su pomognuti i od viših crkvenih vlasti, biskupa, koji su, izgleda, dali svećenstvu na raspolaganje i novčana sredstva, da ih u tu svrhu upotrebe. Djelovanje svećenstva u tom pogledu naročito se istaklo u srednjoj i južnoj Istri. Dali su upute svim političkim radnicima, da porade na tome, da se sva pomoć postradalima, kao i sakupljanje iste ima sprovoditi jedino putem N.O.O-a.

Posebna i bolna točka u Istri su gradovi, a s tim u vezi i pitanja talijanske manjine jer su istarski gradovi nastanjeni većinom talijanskim življem.

U gradovima se politički i organizaciono prije kapitulacije Italije u Istri nije uopće radilo. Naročito ne među talijanskim življem, osim u nekim mjestima kao u Rovinju, Labinu i Puli, gdje se podržavala veza samo sa pojedincima. Razlog tome je bio taj, što su istarski Talijani u većini bili i fašisti, a antifašistički elementi bili su previše oportunistički raspoloženi. Nije ih bilo moguće pokrenuti u borbu. Vodili su politiku čekanja. U vremenu od kapitulacije Italije pa do njemačke ofenzive nastojalo se povezati i talijanski antifašistički elemenat uz narodno oslobodilačku borbu i u tome se djelomično uspjelo. Uspjelo se donekle razbiti i izbrisati ono međusobno nepovjerenje samo u nekim mjestima, dok se u drugim mjestima, uslijed kratkoće vremena i pomanjkanja političkih radnika, koji bi trebali na tom polju raditi, nije po tom pitanju ništa učinilo (sjeverozapadna Istra t.j. Portole, Buje, Piran, Umag, Novigrad i dr.). Po njemačkoj ofenzivi je fašistička propaganda o »fojbama« (jamama) uspjela donekle zastrašiti talijanski živalj, prikazujući da su partizani bacali u jame Talijane, a ne zločince fašiste. Ali razlika postupka partizana i Nijemaca prema Talijanima je ipak imala upliva i na same Talijane, tako da je talijanski živalj u vjećoj mjeri postao pristupačan. Kada bi se pristupilo intenzivnom i planskom radu, bilo bi uspjeha. Za provođenje toga potrebni su dobri politički radnici, koji poznaju talijanski jezik.

Pitanje gradova, a s tim u vezi i pitanje talijanske manjine to vrlo važno pitanje u Istri trebat će hitno početi riješavati.

Kada sve razmotrimo i sve uzmemo u obzir možemo ustanoviti, da je pomanjkanje aktivnog učešća naroda u Istri u narodno oslobodilačkoj borbi uzrok najviše pomanjkanje planiranog i intenzivnog političkog rada. Razlog je tome taj, što je u Istri bilo pomanjkanje kadra iskusnih i spremnih političkih radnika.

U diskusiji o političkoj situaciji, uzeli su učešća svi prisutni članovi.

Raspravljano je o pitanju Mogorovića i nastojanju Nijemaca, da paraliziraju učešće narodnih masa u Istri u narodno oslobodilačkoj borbi. Zaključeno je, da se stavi u dužnost svim N.O.O-ima kao i svim političkim radnicima, da uporno rade na tome, da narod ne surađuje sa izdajicama, koje surađuju sa Nijemcima.

Drug Tumpić prikazuje razoran rad i opasnost od istarskih (emigrantskih) reakcionarnih sila u Zagrebu i Jugoslaviji uopće.

Drug Kalčić ističe, da treba borbu usmjeriti protiv glavne opasnosti, Jugoslavenske reakcije, i tako će se najuspješnije tući i istarsku reakciju, koja je i onako usko povezana s njome. Razumljivo je, da treba uz svjetsku i jugoslavensku reakciju raskrinkavati i istarsku reakciju kao neprijatelja narodno oslobodilačke borbe.

Drug Mauša iznosi slučaj triju svećenika, koji da su išli u deputaciju njemačkoj komandi u Trstu i molili da se otvore hrvatske škole. Navodno je jedan od tih svećenika dopremio nekih 500 knjiga štampanih na hrvatskom jeziku. Ti svećenici da su dobili milijun lira. Ali o svemu tome nema točnih podataka.

Stavljeno je u dužnost drugu Mauši, da tu stvar odmah točnije ispita i javi, da se na vrijeme može spriječiti eventualne namjere neprijatelja, da sve to upotrijebi protiv našeg narodno oslob[odilačkog]. pokreta.

Drug Hreljanović ukazuje na to, da će reakcija i uopće neprijatelji nar[odno]. oslob[odilačkog]. pokreta biti toliko manje opasniji, ukoliko bude naš pokret u narodu politički i organizaciono jači. Narod će, kad bude politički svjestan, sam vidjeti, tko mu je prijatelj, a tko neprijatelj.

Treba u narodu pobijati oportunistički i politiku čekanja.

Treba narod uvjeriti da je on sposoban, da sam sa sobom upravlja.

Drug Hreljanović, na kraju, iznosi historijat drugog svjetskog rata, narodno oslobodilačkog rata u svijetu i Jugoslaviji.

## 2) Mobilizacija

Drug tajnik iznosi kako se N.O.V.<sup>4</sup> za vrijeme njemačke ofenzive u Istri raspala, a narod je većinu oružja ipak spremio. Danas je došlo vrijeme, da se to oružje izvuče iz skrovišta, i njime nastavi tući neprijatelja još jače. Neprijatelju se ne smije dati nigdje mira. Treba ga na svakom koraku tući.

Treba poraditi na tome, da se svu omladinu mobilizira, da ne sjedi kod kuće, dok njezina braća u Jugoslaviji i u svijetu vodi krvave i teške bojeve.

Operativni štab za Istru je zaključio i odmah po njemačkoj ofenzivi pristupio formiranju partizanskih jedinica (četa) po raznim kra-

---

<sup>4</sup> Iza »N.O.V.« slijedi precrtana riječ »poslije«, a zatim se nastavlja »za vrijeme...«

jevima Istre. U tim partizanskim jedinicama potrebno je da se okupi sva istarska omladina, sposobna za oružje. Te partizanske čete treba da tuku i uznemiruju talij[anske]. fašiste i Hitlerove bande na svakom koraku.

Radom sa partizanskim četama bit će riješeno i pitanje okosnice za organizaciju vojske i komandnog kadra za sutra, čega nismo u Istri imali prije i za vrijeme kapitulacije Italije. Sutra neće trebati čekati da nam komandni kadar za organizaciju vojske šalje braća iz Hrvatske.

Po pitanju mobilizacije i vojske kod P.N.O.O-a zadužen je privremeno drug Tumpić. Stavljeno mu je u dužnost da odmah stupi u vezu sa Operativnim Štabom za Istru.

Zaključeno je da se u vezi sa mobilizacijom izda zajedno sa Operativnim Štabom za Istru jedan letak.

Za pospješnje mobilizacije tražit će se od Operativnog Štaba, da se u nekim krajevima započne sa akcijama, a u nekim opet krajevima, kao na pr. u kotaru Labin, gdje su Nijemci počeli kupiti muškarce, sprovodit će se mobilizacija i putem pozivnica.

Poslat će se okružnica na sve Okružne, kotarske odnosno općinske N.O.O-e o organizaciji seoskih straža i prikupljanju vojničke robe, oružja municije i dr.

Drug Tumpić ima dužnost da pospješni kod Operat[ivnog] Štaba rješnje pitanja Komande područja i komanda mjesta.

### 3) Organizaciono stanje

Drug tajnik iznosi historijat organizacije N.O.O-a u Istri.

Za vrijeme vladavine talijanskih fašista t.j. do kapitulacije Italije djelovao je po političkom izdizanju naroda i organizaciji uopće, veoma mali broj političkih radnika, koji radi prevelikih zadaća, koje su se pred njih postavljale pa i radi preogromnog prostora na kojem su djelovali, nisu mogli odgovoriti svim zahtjevima i riješiti sva pitanja, koja je trebalo riješiti.

To su bili razlozi, da je organizacija po N.O.O. za to vrijeme u Istri bila vrlo slaba. Postojalo je preko dvijestotine seoskih N.O.O-a, a općinskih i kotarskih uopće nije bilo.<sup>45</sup> I ti seoski koji su postojali

---

<sup>45</sup> O stanju NOO-a u Istri do kapitulacije Italije, pored literature iz bilješke 1 vidi: Davor Mandić, Narodno-oslobodilački odbori 1943. godine u Istri. Pazinski memorijal, knjiga 4. Pazin, 1976.

Opće je prihvaćeno mišljenje da su u Istri do kapitulacije Italije postojali, pored seoskih, i općinski i kotarski NOO-i. Takvo mišljenje zasnovano je na partijskim izvještajima iz ljeta 1943. godine u kojima se govori o formiranju općinskih i kotarskih NOO-a.

Dr Pavle Gregorić na drugom zasjedanju ZAVNOH-a o stanju NOO-a u Istri pored ostalog kaže: »U Istri postoji veliki broj seoskih narodno-oslobodilačkih odbora, koji još dosada međusobno nisu pavezni niti rukovođeni ni općinskim ni kotarskim narodno-oslobodilačkim odborima, koje

bili su samo na broju. Ukoliko su radili njihov se je rad bio sveo samo na sakupljanje pripomoći. O kakvom političkom djelovanju N.O.O-a nije bilo ni govora. Političkom izgrađivanju i podizanju N.O.O-a nije se posvećivala nikakva pažnja. Razumljivo je, da onaj mali broj polit[ičkih]. radnika nije ni dospio savladati toliki posao, kada se je rad postavilo samo na tu bazu t.j. na formiranje samo, seoskih N.O.O-a.

Prigodom kapitulacije fašističke Italije, je i to malo organizacije što je postojalo, potpuno nestalo. Uslijed pomanjkanja N.O.V. i partizanskih četa, a prema tome i komandnog kadra u Istri, narodni oružani ustanak i organizaciju vojske bili su prisiljeni provesti sami politički radnici. Zabavljeni tim pitanjima, nisu dospjeli baviti se i političkim radom i organizacijom. Članovi postojećih N.O.O-a bili su povučeni u vojsku, tako da su tom prilikom N.O.O-i potpuno nestali. Za vrijeme oslobođenja bilo se u nekim krajevima opet pristupilo formiranju N.O.O-a, ali u te odbore su ušli samo stariji ljudi, nesposobni za oružje. Jasno je da ti odbori nisu mogli odgovoriti zadaći.

Još prije kapitulacije fašističke Italije bio je osnovan Okružni N.O.O. za Istru, ali taj je bio slab i nepotpun, a iza kapitulacije faš[ističke]. Italije, Pokrajinski.

Njemačka ofenziva na Istru je opet potpuno izbrisala još i ono malo organizacije N.O.O-a što je bila uspostavljena po padu faš[ističke]. Italije. Pokrajinski N.O.O. je potpuno zatajio. Nekoji članovi su od straha odbili suradnju. Osjećala se potreba da se reformira. Stvoren je radni odbor od 5 članova,<sup>4</sup> koji se imao u najkraće vrijeme potpuniti i pojačati tako da bi u najkraće vrijeme mogao započeti radom.

Uopće može se primjetiti, da se organizaciji N.O.O-a nije posvećivala gotovo nikakva pažnja. Nije se shvatila važnost i uloga, koju N.O.O-i trebaju odigrati u ovoj narodno oslobodilačkoj borbi.

Po njemačkoj ofenzivi bio je u Istri narod veoma prestrašen. O nekom radu na organizaciji N.O.O-a ili dr. ispočetka nije bilo govora. S vremenom se, stalnim kontaktom, održavanjem sastanka i mitinga i dr., ipak u nekim krajevima uspjelo otjerati od naroda strah. Započelo se ponovnim uspostavljanjem N.O.O-a i to odozdo i odozgo t.j. formiranjem seoskih, općinskih i kotarskih.

Za sprovođenje i učvršćivanje N.O.O-a u Istri mnogo nam pomaže drug Hreljanović, koji je u tu svrhu poslan u Istru.

---

treba organizirati.« (stenografski zapisnici Sabora NR Hrvatske I. 2. Zagreb, 1950.).

Ne upuštajući se u analizu razvoja narodne vlasti u Istri, jer ona zahtijeva daleko više prostora i vremena, ovdje ukazujem na činjenicu da je razvoj vlasti u Istri, kao i u ostalim krajevima Jugoslavije, imao tendenciju da se gradi odozdo prema gore, međutim, uslijed specifičnih prilika, (mali broj kadrova, kapitulacija Italije...) taj »prirodni razvoj« bio je prekinut i dobio obrnuti tok — odozgo prema dolje, što je bilo uvjetovano novonastalom situacijom.

<sup>4</sup> Članovi odbora bili su: Rakovac Joakim, Cerovac Ante, Mauša Antun, Kalčić Božo i Raner Ciro.

Izvršena je terenska raspodjela Istre po okruzima, kotarima i općinama.

Istra je razdjeljena u tri okruga:<sup>47</sup>

U prvi (I) okrug (sjeverna Istra) spadali bi kotari Kras, Lovran, Buzet, Motovun, Buje.

U drugi (II) okrug (srednja Istra) kotari: Poreč, Tinjan, Pazin, Čepić, Labin.

U treći (III) okrug: (južna Istra) kotari: Rovinj, Žminj, Pula.

Kod raspodjele u okruge uzeti su u obzir svi momenti kao i broj žiteljstva.

Zaključeno je, da se najkasnije na budućem sastanku riješi pitanje naziva okruga, a dotle će ostati nazivi I, II, III.

Organizaciono stanje u Istri je do danas slijedeće:

1. Pokrajinski N.O.O., koji je od 5 članova proširen na 11. Zbog napuštanja naroda i rada u najtežim časovima isključeni su iz P.N.O.O. članovi Dr. Burić Petar i Štifanić Srećko s time da ih se pozove na sastanak kada se za to pruži prilika i mogućnosti i da im se saopći ovaj zaključak. Budičin Petar<sup>48</sup> i Ivančić Dragutin otpali su iz članstva P.N.O.O., jer im je povjerena druga dužnost. Na sastanku su primljeni slijedeći novi članovi: drug Božić Ivan, seljak iz Sluma, Krajcar Ante, seljak iz Pule, Tumpić Dušan, učitelj, Pikunić Alma, radnica iz Pule,

---

<sup>47</sup> Odluka o organizaciji okružnih NOO-a na području Pokrajine done-sena je na historijskoj sjednici održanoj u Pazinu 26. rujna 1943. U skladu s njom trebalo je u roku od 5 dana formirati slijedeće okružne NOO-e: riječki (Kastav, Rijeka, Liburnija) sa sjedištem u Klani, kraški (Čičarija, Buzet, Boljun) sa sjedištem u Lupoglavu, pazinsko-labinski sa sjedištem u Pazinu, porečki (Buje, Motovun, Poreč) sa sjedištem u Poreču i pulski (Pula, Rovinj, Barban) sa sjedištem u Barbanu. S takvom administrativno-teritorijalnom podjelom Pokrajine složio se ZAVNOH na zasjedanju u Plaškom prihvaćajući izvještaj dra Pavla Gregorića u kojemu se između ostalog kaže: »Privremeni Pokrajinski narodno-oslobodilački odbor za Istru (...) ima zadatak organizaciono obuhvatiti Istru preko 4—5 okružnih narodno-oslobodilačkih odbora«.

Njemačka ofanziva u Istri privremeno je zaustavila proces dogradnje sistema NOO-a. Silvio Milenić — Lovro u svom pismu Okružnom komitetu KPH za Hrvatsko primorje od 13. X 1943. piše: »formiranje okružnih NOO-a morati ćemo preudediti prema situaciji i terenu«. Privremeno Partijsko rukovodstvo za Istru odlučilo je da se na području Istre organiziraju tri okruga što je sprovedeno na zasjedanju Pokrajinskog NOO-a 12. i 13. prosinca 1943. godine. Takva teritorijalna podjela postojala je do ljeta 1944. godine kada je formiran Okrug Rijeka kao četvrti okrug. Krajem septembra Oblasni NOO izvršio je novu teritorijalnu podjelu. Ukinuti su okruzi Pazin i Buzet, a formiran novi okrug Poreč. U vezi s tim izvršeno je i novo teritorijalno razgraničenje među okruzima. Takva teritorijalna podjela oblasti postojala je do karja rata.

<sup>48</sup> Giuseppe Budicin — Pino, poginuo 8. II 1944. Proglašen narodnim herojem 1972. godine.

Aldo Negri, pomorski kapetan i doktor ekonomije iz Labina. Prema tome je Pokrajinski N.O.O. sada sastavljen od slijedećih članova:

Predsjednik: Joakim Rakovac, seljak iz Baderne

Tajnik: Ante Cerovac, namještenik iz Buzeta

Božo Kalčić, radnik iz Tinjana

Antun Mauša, radnik iz Pule

Ćiro Raner, student medicine iz Pazina

Alma Pikunić, radnica iz Pule

Ivan Stranić, trgovac iz Boljuna

Ivan Božić, seljak iz Sluma

Ante Krajcar, seljak iz Pule

Dušan Tumpić, učitelj

Aldo Negri, pomorski kapetan i doktor ekonomije iz Labina

Drug Aldo Negri je talijanske narodnosti. Formiran je Okružni N.O.O. za okrug I od 6 članova, ali je odbor nepotpun i slab.

Predviđeni su drugovi za formiranje O.N.O.O. i za okruge II i III.

Inače je organizaciono stanje po kotarima u Istri slijedeće:

1. **Kotar Kras:** 1 kotarski N.O.O. od 6 članova  
4 općinska N.O.O.  
26 seoskih N.O.O.
2. **Kotar Lovran:** 9 seoskih sa ukupno 42 člana
3. **Kotar Buzet:** 1 kotarski N.O.O. od 7 članova  
3 općinska N.O.O. sa ukupno 15 članova  
17 seoskih N.O.O. sa ukupno 85 članova  
17 povjerenika
4. **Kotar Motovun:** 1 kotarski N.O.O. od 11 članova  
2 općinska N.O.O. sa ukupno 11 članova  
14 seoskih N.O.O.  
7 povjerenika
5. **Kotar Buje:** ništa
6. **Kotar Poreč:** 1 kotarski N.O.O. od 8 članova  
općinskih ništa  
7 seoskih N.O.O. sa ukupno 35 čl[anova].
7. **Kotar Tinjan:** 1 kotarski N.O.O. od 8 članova  
općinskih ništa  
9 seoskih N.O.O.
8. **Kotar Pazin:** 1 kotarski N.O.O. od 4 člana  
općinskih N.O.O. ništa  
2 seoska N.O.O.
9. **Kotar Čepić:** 1 kotarski N.O.O. od 6 članova  
općinskih N.O.O. ništa  
11 seoskih N.O.O. sa ukupno 56 čl[anova].

10. **Kotar Labin:** 1 kotarski N.O.O. sa 9 članova  
6 općinskih sa ukupno 39 članova  
32 seoska N.O.O. sa ukupno 154 članova
11. **Kotar Rovinj:** 4 seoska N.O.O.
12. **Kotar Žminj:** Kotarskog N.O.O. nema  
općinskih N.O.O. nema  
15 seoskih N.O.O. sa ukupno 75 članova  
17 povjerenika
13. **Kotar Pula:** 1 kotarski N.O.O. (slab)  
1 općinski N.O.O.  
12 seoskih N.O.O.
14. **Grad Pula:** 3 akciona N.O.O.  
Svega dakle u Istri ima:  
1 Pokrajinski N.O.O.  
1 Okružni N.O.O.  
8 Kotarskih N.O.O.  
16 općinskih N.O.O.  
151 seoski N.O.O.  
3 akciona N.O.O.  
41 povjerenik

Najbolnija točka po organizacionom pitanju su gradovi, a s tim u vezi i pitanje talijanske manjine. To je teren, gdje se dosada uopće nije radilo, osim nešto malo u Rovinju.

Drug Hreljanović ističe važnost organizacije u gradovima kao centara života obzirom na danas, a naročito za sutra. Najveća je poteškoća u tome, što su gradovi talijanski, a sela hrvatska.

Drug Hreljanović iznio je važnost plana i raspodjele rada obzirom na današnje<sup>49</sup> kao i sutrašnje zadaće i rad N.O.O-a.

Izvršena je privremena raspodjela dužnosti između članova P.N.O.O-a.

**Gospodarski odsjek,**<sup>50</sup> koji treba danas voditi u prvom redu računa o prehrani naroda i vojske, vodit će drug Stranić.

Gospodarski odsjek treba da se pobrine da se u najkraćem vremenu organizira narodno oslobodilački fond i formiraju stručne komisije.

**Prometni odsjek** vodit će drug Božić. Prometnom odsjeku stavlja se u dužnost, da u najkraćem roku organizira funkcioniranje pošte. Treba uspostaviti relejne stanice.

**Za propag[andni]. odsjek** zadužen je drug Tumpić.

<sup>49</sup> Iza riječi »današnje« stoji precrtano »zadaće i rad«.

<sup>50</sup> U originalu piše »odjek«, što je očito slučajna greška.



Za **zdravstveni odsjek** zadužen je drug Raner.

Za **socijalni odsjek** zadužen je drug Mauša.

**Prosvjetni odsjek** vodit će također privremeno drug Tumpić.

Za **sudski odsjek** zadužen je drug Kalčić.

Drug Hreljanović primjećuje, da ovaj P.N.O.O. ima karakter radnog odbora, ali se treba pobrinuti, da se popuni i sa ličnostima koje su mnogo poznate u narodu, koje se interesiraju i rade u nar[odno]. oslobodilačkom pokretu. Isto tako treba proširiti odbor i sa omladinom i drugaricama.

Izvršena je raspodjela rada po organizacijama po terenu:

Za I okrug zadužen je drug Božić

Za II okrug zadužen je drug Rakovac

Za III okrug zadužen je drug Mauša

Sva trojica ući će radi veze i kontrole kao članovi u Okružne N.O.O-e.

Drugovi iz P.N.O.O. imaju prisustvovati sastancima okružnih i kotarskih N.O.O-a, kontrolirati njihov rad i o tome izvještavati P.N.O.O.

Izrađena je osim toga raspodjela političkog rada i kontrole po kotarima.

Za kotar Kras i Lovran zadužen je drug Božić. U kotaru Lovran treba da se u najkraćem vremenu pristupi formiranju kotarskog i općinskog N.O.O-a.

Kotar Pazin i Čepić preuzet će drug Rakovac.

Kotar Pulu drug Mauša, kotar Rovinj drug Rade, Žminj drug Martin, kotar Poreč i Tinjan drug Kalčić.

Za kotar Buje morat će se pronaći političke radnike, koji poznaju talijanski i hrvatski jezik.

U gradu Puli radi drug Crni.<sup>51</sup>

Drug Hreljanović daje još neke upute o radu. Potrebno je, kaže, jednom okružnicom dati upute N.O.O-ima o sakupljanju hrane, robe, novca i raznog materijala. S tim u vezi treba iskoristiti veze sa gradovima Pulom, Pazinom i Trstom.

Zaključeno je da se pronađe sjedište za P.N.O.O., koje mora biti u blizini Prop Odjela. Za pronalaženje takvog mjesta zadužen je drug tajnik. Sa sjedištem treba da su stalno u vezi drugovi tajnik i predsjednik.

Za sada treba svu potštu za P.N.O.O. slati na bazu 1a.

Drug Hreljanović predlaže, da se dade upute N.O.O-ima o sazivu plenuma. Svaki seoski N.O.O. mora pozvati svakih 14 dana čitavo selo na sastanak i na takovim sastancima moraju se iznijeti i pretesti

---

<sup>51</sup> Franjo Debeuc.

sva aktualna pitanja. Općinski moraju sazvati seoske N.O.O-e, kotarski općinske, okružni kotarske, a pokrajinski okružne. Kotarski i okružni sazivaju plenum svake mjesec dana, a pokrajinski prema potrebi.

#### 4) Prop Odjel

Objašnjena je i podvučena važnost i uloga propagande u današnjoj narodno oslobodilačkoj borbi.

Drug Tumpić govori općenito o tome. Naglašuje važnost održavanja zborova, mitinga i sastanaka, a naročito štampe. Izvještava o dosadašnjem radu i planovima Prop Odjela za budućnost.

Prop Odjel je započeo izdavanjem tjednika »Istarski Vijesnik«<sup>52</sup> koji će biti odraz života i događaja u Istri. U »Istarskom Vijesniku« štampat će se direktivni članci, vojni uspjesi N.O.V. i P.O., uspjesi Crvene Armije i saveznika. Osim toga izdavati će se »Radio Vijesti«,<sup>53</sup> koje će izlaziti svakog drugog dana.

Za talijansku manjinu štampat će se »Nostro Giornale«<sup>54</sup> (tjednik) i mjesečnik »La Libertà«.<sup>55</sup>

Prop Odjel treba da je vrlo aktivan i da vodi računa o svim događajima i da reagira na svaku neprijateljsku aktivnost pravovremeno. Drug Tumpić napominje, kako je učinjen propust što nije izdan barem jedan letak prigodom postavljanja Dra Mogerovima za podprefekta Istre sa strane Nijemaca. Taj propust je učinjen s razloga, što Prop Odjel nije još onda bio organiziran i tehnički spreman za rad.

Dalje govori o potrebi rada na kulturno umjetniškom polju. Govori o zidnim novinama, o kulturnim priredbama i čitaonicama i ujedno konstatira, da je zasad u Istri nemoguće još raditi po svim tim pitanjima, uslijed prilika koje sada vladaju. Ipak se uspjelo organizirati manju kazališnu grupu i pjevački zbor u kotaru Kras, koji su već započeli radom.

Naglašuje potrebu suradnje N.O.O-a i političkih radnika o dopisivanju i izvještavanju o potrebi propagande.

---

<sup>52</sup> Istarski vjesnik počeo je izlaziti krajem 1943. na Planiku kao informativni list — tjednik.

<sup>53</sup> Radio vijesti. Izdaje Operativni štab za Istru XI korpusa NOV i POJ. Izdavač od broja 15/1944: Tehnika Operativnog štaba za Istru. Izlazile su dnevno i dvodnevno do augusta 1944. godine.

<sup>54</sup> Il Nostro giornale počeo je izlaziti u decembru 1943. Izlazio je dva puta mjesečno. Uređivao ga je Vincenzo Gigante, a kasnije Andrea Casassa i Eros Sequi. Podnaslov lista bio je: Organo del Movimento Popolare di Liberazione dell'Istria, za broj 18/1944. Organo dell'Unione degli Italiani dell'Istria, a od 19/1944. Organo dell'Unione degli Italiani dell'Istria e di Fiume.

<sup>55</sup> La Libertà, Notiziario per i combattenti Italiani antifascisti in Jugoslavija. Počeo je izlaziti krajem 1943. godine.

Okružni N.O.O-i dužni su da daju svakih dana izvještaj: 1) Politička situacija u kraju, 2) aktivnost naše propagande, 3) Izvještaj o održanim sastancima, mitinzima, zborovima i td., 4) Sakupljanje neprijateljskog propagandnog materijala, 5) Obavještavanje o pripremanju neprijateljske propagande, 6) Prijedlozi kako da se radi na sprovođenju što uspješnijeg rada.

Prop Odjel će štampati članke za zidne novine i slati ih N.O.O-ima. N.O.O-i će popunjavati zidne novine materijalom iz svog područja.

Za uspješan rad Prop Odjela potrebna je organizacija dobre mreže dopisničke službe. Učinit će se sve, da se ta organizacija što prije sprovede. Na tome treba da rade svi N.O.O-i kao i svi politički radnici.

U Istru je stigao jedan drug crtač koji će svojim radom proširiti rad Prop Odjela.

Izdat će se zajedno sa Operativnim Štabom za Istru letak o mobilizaciji.

Prometni odsjek treba da se pobrine da se štampa i uopće propagandni materijal točno i što brže otprema.

Dati će se upute N.O.O-ima, da se iskoriste što više veze sa gradovima u pogledu nabavke štamparskog materijala.

Izvještava se da će se 19. XII o. g. održati veliki miting za sela I okruga. Izvršene su sve pripreme za održavanje tog mitinga. Na miting su pozvani predstavnici rukovodstva za Istru Kom. Partije, AFŽ, Skoja i Usaoha i vojske.

Na sastanku je pročitan dopis — upute o osnivanju analfabetičkih tečajeva i otvaranja škola. Zaključeno je da će se ispitati sve mogućnosti i učiniti u tom pogledu sve što se može pod ovakvim uslovima, koji vladaju u Istri.

#### 5) Prehrana (gospodarstvo)

Drug Hreljanović govorio je o zadacima gospodarskog odjela danas kao i sutra. Neophodno je potrebno da se u najkraćem vremenu organizira narodno oslobodilački fond i stručne komisije.

Tražit će se od svih kotarskih N.O.O-a da pošalju točne podatke o sakupljenoj hrani, robi, novcu i dr.

Svim N.O.O-ima dat će se točne upute, o sistematskom skupljanju narodne pomoći.

Gospodarski odsjek treba da se pobrine da se što prije opskrbi postradalo i siromašno pučanstvo potrebnom hranom.

Drug Kalčić izjavljuje da se na Poreštini nalazi 500 kvintali pšenice i 100 kvintali bijelog brašna, koje se čuvalo od njemačke pljačke i spremilo. Predlaže da bi se potražilo odobrenje od Operativnog Štaba za Istru, koji je taj živež blokirao, da se jedan dio upotrijebi za prehranu siromašnog pučanstva Krasa i labinštine, gdje je pitanje prehrane vrlo teško.

Prihvaća se prijedlog i stavlja se u dužnost drugu Tumpiću da to pitanje riješi sa Operativnim Štabom.

Drug Raner iznosi da ima na labinštini drugova radnika (iz ugljenokopa), koji bi bili spremni ići u N.O.V., kada bi im bila osigurana egzistencija njihovih obitelji.

Pita kako da se riješi pitanje pomoći radničkim obiteljima, čiji hranitelji pođu u N.O.V.

Za sada, dok se ne izradi jedna definitivna skala o davanju pripomoći, riješeno je da se takovim radničkim obiteljima daje slijedeća pomoć: za ženu 200 lira, za ženu sa dvoje djece 400 lira, za ženu sa do 4-ero djece 500 lira, a preko 4-ero djece 600 lira.<sup>56</sup>

Pošto je sastanak P.N.O.O-a trajao čitava dva dana, a prije toga su članovi P.N.O.O-a prisustvovali drugoj jednog konferenciji za Istru,<sup>57</sup> koja je također trajala dva dana, sastanak je zaključen, a da se o 6. i 7. točki dnevnog reda nije uopće raspravljalo.

Budući sastanak P.N.O.O-a zakazan je za 6. I. 1944. na teritoriji kotara Labin.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

U kotaru Buzet, dne 24. XII 1943.

Tajnik:  
Ante Cerovac

<sup>56</sup> Odjel za socijalnu politiku Oblasnog NOO-a za Istru izradio je u toku 1944. godine slijedeće tablice za raspodjelu pomoći stanovništvu:

| Broj članova obitelji<br>Kategorija | 1   | 2   | 3   | 4   | 5   | 6   | 7   | 8   | 9   | 10  | 11  |
|-------------------------------------|-----|-----|-----|-----|-----|-----|-----|-----|-----|-----|-----|
| I                                   | 100 | 150 | 200 | 250 | 300 | 350 | 400 | 450 | 490 | 520 | 560 |
| II                                  | 85  | 130 | 180 | 230 | 280 | 325 | 370 | 420 | 450 | 480 | 515 |
| III                                 | 65  | 110 | 160 | 210 | 260 | 300 | 340 | 390 | 410 | 440 | 480 |

Pod kategorijom se podrazumijeva imovinsko stanje obitelji.

U I kategoriju ubrajale su se najsiromašnije obitelji.

<sup>57</sup> Misli se na partijsko savjetovanje održano u Brgucu 10. prosinca 1943. godine.

## RIASSUNTO

Dall'imponente materiale relativo all'MPL (Movimento Popolare di Liberazione), l'Autore ha scelto, per la pubblicazione tre documenti risalenti al periodo compreso tra la fine di ottobre e la metà di dicembre del 1943, che illustrano l'organizzazione del KPH (PCC — Partito Comunista della Croazia) e l'attività del NOO (CPL — Comitato Popolare di Liberazione) in Istria. L'iniziativa dà l'avvio a una pubblicazione sistematica del materiale sul NOO, onde offrire un quadro più completo dell'organizzazione del potere popolare in Istria dal 1943 al 1945 e arricchire le nostre conoscenze su quel periodo cruciale.